

A woman with dark hair, wearing a traditional Japanese headpiece and a white kimono, holds a sword across her chest. Her hair is blowing in the wind. The background is a misty sea with ships.

JAMES CLAVELL

„ŠIOGŪNO“ KNYGOS AUTORIS

TAIPANAS

EPINĖ ISTORIJA APIE HONKONGO ĮKURIMĄ

PIRMA KNYGA

Auksolpieva

JAMES CLAVELL
TAIPANAS

Romanas

PIRMA KNYGA

Iš anglų kalbos vertė

AUŠRA URBANAVIČIŪTĖ

Aukso pieva
Vilnius / 2023

Visos teisės saugomos. Be raštiško leidėjo sutikimo
nei ši knyga, nei kuri nors jos dalis negali būti kopijuojama,
atkuriama, perduodama ar įrašoma jokia forma.

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos
(LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

Versta iš:
James Clavell
TAI-PAN
London, Hodder and
Stoughton, 1999

Skiriu tai tai, Holei ir Michelai

Copyright © 1999 by James Clavell
© Vertimas į lietuvių kalbą, Aušra Urbanavičiūtė, 2023
© Apipavidalinimas, Judita Židžiūnienė, 2023
© Leidykla „Aukso pieva“, 2023

ISBN 978-609-8105-71-1 (visa serija)
ISBN 978-609-8105-72-8 (pirmas tomas)

I DALIS

STRUANAS PAKILO ANT JOS DIDENYBĖS karinio laivo „Kerštas“ aukštutinio denio ir nužingsniavo šoninio trapo link. Septyniasdešimt keturių pabūklų linijinis laivas buvo prišvartuotas apie pusę mylios nuo salos krantų. „Kerštą“ supo likusieji laivyno kariniai laivai, kartu su ekspedicijos pajėgų transporto laivais ir Kinijos prekybininkų opiumą gabenančiais kliperiais.

Brėško. Niūrus, vėsus antradienio rytas. 1841 metų sausio 26 diena. Struanas nudrožė pagrindiniu laivo deniu, pažvelgė į krantą ir jį užliejo jaudulys. Karas su Kinija vyko, kaip jis ir planavo. Pergalė iškovota taip, kaip jis numatė. Laimikio – salos – jis laukė bene dvidešimt metų. Ir štai dabar jis leidžiasi į krantą stebėti oficialaus salos nuosavybės perdavimo proceso, turėjo matyti, kaip Kinijos sala tampa brangakmeniu Jos Didenybės Britanijos Karalienės Viktorijos karūnoje.

Salą vadino Honkongu. Tai buvo trisdešimties kvadratinių mylių ploto kalnuota, akmenimis grįsta teritorija, besidriekianti šiaurinėje didžiosios Perlų upės pakrantėje Pietų Kinijoje, bene tūkstančiu jardų atskirta nuo žemyno. Nesvetinga. Nederlinga. Neapgyvendinta, neskaitant mažo žvejų kaimelio pietinėje jos pašonėje. Košiama siaubingų audrų, kasmet atsiaučiančių nuo Ramiojo vandenyno. Rytuose salą gaubė pavojingos seklos ir rifai. Mandarinams ji buvo bevertė – tokia ją laikė kiekvienas oficialus Kinijos imperatoriaus pareigūnas, kurio provincijai sala priklausė.

Bet Honkongas turėjo geriausią pasaulyje uostą. O Struanui tai buvo raktas, turėjęs atverti kelius į Kiniją.

– Dėmesio! – sušuko jaunasis žvalgybos pareigūnas raudonšvariui jūrininkui. – Pono Struano barkasą nuleisti prie vidurinio trapo!

PIRMAS SKYRIUS

– Taip, sere!

Raudonšvarkis jūrininkas persisvėrė per turėklą ir perdavė įsakymą toliau.

– Netruks nė sekundės, sere, – tarė pareigūnas, bandydamas nusišlėpti susižavėjamą Kinijos jūrose legenda tapusiu pirklių princu.

– Neskubėki, vyruti.

Struanas buvo tvirtai sudėtas, tikras galiūnas, tūkstančių audrų nugairintu veidu. Mėlyną surdūtą puošė sidabrinės sagos, o siauros, baltos kelnės buvo netvarkingai sukištos į jūrinius batus. Apsiginklavęs jis buvo kaip visuomet – vieną peilį nešiojo už nugaros ties juosmeniu, o kitą buvo paslėpęs dešiniajame bate. Tai buvo keturiasdešimt trejų metų raudonplaukis vyras spindinčiomis smaragdo spalvos akimis.

– Nuostabi diena, – tarė jis.

– Taip, sere.

Struanas nusileido trapu, įsitaisė barkaso priekyje ir nusišypsojo savo jaunesniajam įbroliui Robui, sėdinčiam laivo viduryje.

– Mes vėluojame, – išsišiepęs tarė Robas.

– Taip. Jo ekscelencija ir admirolas buvo pavargę. – Struanas akimirka stebeilijo į salą. Tada ranka pamojo bocmanui: – Plaukiame. Į krantą, pone Makėjau!

– Taip, sere!

– Pagaliau! Tiesa, taipnai? – pasakė Robas.

„Taipanas“ kiniškai reiškia „aukščiausiasis vadovas, vadas“. Žmonių benduomenėje, armijoje, laivyne ar valstybėje yra tik vienas toks žmogus, ir to žmogaus rankose yra galia.

– Taip, – tarė Struanas.

Jis buvo Didikų namų taipanas.

– VELNIAI GRIEBTŲ ŠIĄ PRASMIRDUSIĄ SALĄ, – tarė Brokas, vesdamas žvilgsniu nuo paplūdimio į kalnų viršūnes. – Visa Kinija mums po kojomis, o mes imame tik šias nederlingas, velėna aptrauktas uolas.

Jis stovėjo krante kartu su dviem savo bičiuliais Kinijos prekybininkais. Aplink juos grupelėmis pabiro kiti pirkliai ir ekspedicijų valdininkai. Visi jie laukė, kol Karališkojo laivyno pareigūnas pradės ceremoniją. Šalia vėliavos stiebo dviem tvarkingomis eilėmis buvo išsirikiavusi jūrų pėstininkų garbės sargyba, jų skaisčiai raudonos uniformos neįprastai žėrėjo nykioje saloje. Netoli jų stoviniavo netvarkingi jūreivių būriai, ką tik įsmeigę vėliavos stiebą į akmenuotą žemę.

– Vėliavą turėjome kelti po aštuntojo varpo dūžio, – sududeno Brokas iš nekantrumo gergždžiančiu balsu. – Jau praėjo valanda. Kodėl taip sumautai vėluojama?

– Antradienį keiktis yra blogas džosas, pone Brokai, – tarė jam Džefas Kuperis. Jis buvo liesas amerikietis kumpa nosimi, apsvilkęs juodu surduto švarku. Savo cilindrinę veltinio skrybėlę pakreipė keistu kampu ir tęsė: – Labai negerai!

Kuperio partneris Vilfas Tilmanas, stambaus sudėjimo, įraudusio veido, iš Alabamos kilęs pietietis, išgirdęs aštrų jaunojo kompanjono nosinį balsą, šiek tiek įsitempė.

– Aš jums pasakysiu trumpai – visas šitas prakeiktas spektaklis yra blogas džosas! – pasakė Brokas. „Džosas“ kiniškai reiškia sėkmę, likimą, dievą ir velnią vienu metu – prakeiktai blogai.

– Jau geriau nebūtų blogai, sere, – rėžė Tilmanas. – Čia klojama visos prekybos su Kinija ateitis – nesvarbu, geras džosas ar blogas.

Brokas nužvelgė jį:

– Honkongas neturi ateities. Mums reikalingi atviri uostai žemyninėje Kinijoje, o tai, dėl Dievo, jūs pats pukiai nutuokiate!

– Geriausias uostas yra šiuose vandenyse, – atšovė Kuperis. – Užtektinai erdvės visiems mūsų laivams. Pakaks vietos ir mūsų namams bei sandėliams. Ir galiausiai jokių trukdžių iš Kinijos.

– Kolonijai reikalinga dirbama žemė ir valstiečiai, kurie ją prižiūrės, pone Kuperi. Ir pelnas, – nekantriai pridūrė Brokas. – Vaikščiojau po visą salą, jūs taip pat. Joks derlius čia nederės. Čia nebus nei laukų, nei upelių ar ganyklų. Todėl nebus mėsos nei bulvių. Visus reikalingus daiktus turėsime gabenti jūra. Pagalvokite apie išlaidas. Čia net žvejyba nesiseka. Ir kas mokės už Honkongo išlaikymą? Dėl Dievo, tik mes ir mūsų prekyba!

– Ak, tai tokios kolonijos jūs norite, pone Brokai? – paklausė Kuperis. – Maniau, kad Britų imperija, – tarė jis, vikriai nusispjaudamas pavėjui, – tokių kolonijų jau turi užtektinai.

Broko ranka nuslydo prie peilio:

– Ar spjovėte, nes superštėjo gerklę, ar spjovėte ant imperijos?

Taileris Brokas buvo beveik penkiasdešimties metų stambus, vienaakis vyras. Užsigrūdinęs ir nesunaikinamas kaip geležis, kurį jaunystėje jis pardavinėjo Liverpulyje, ir stiprus bei pavojingas kaip pirklių laivai, iš kurių jis pabėgo, o vėliau valdė kaip kompanijos „Brokas ir sūnūs“ galva. Jo drabužiai atrodė prabangiai, o peilis prie diržo buvo padabintas brangakmeniais. Barzda žilstelėjusi sidabru kaip ir jo plaukai.

– Šiandien pasitaikė šalta diena, pone Brokai, – greitai atsakė Tilmanas, viduje širsdamas dėl jaunesniojo partnerio palaido liežuvio. Brokas nebuvo tas vyras, kurį galima erzinti, nevalia leisti sau su juo atvirai nesutarti.

– Vėjas tikrai šaltas, tiesa, Džefai?

Kuperis greitai palinksėjo galva. Tačiau akių nuo Broko nenuleido. Peilio jis neturėjo, bet kišenėje nešiojosi derindžerį. Jis buvo tokio pat ūgio kaip ir Brokas, tik liesesnis, ir nieko nesibaimino.

– Duosiu mažą patarimą, pone Kuperi, – pasakė Brokas. – Geriau per dažnai nesispjaudykite, pasakęs „Britų imperija“. Gali atsirasti kas nors, kas į tokį gestą geranoriškai nepažiūrės.

– Ačiū, pone Brokai, prisiminsiu, – ramiai atsakė Kuperis. – Ir pats duosiu jums mažą patarimą. Keiktis antradienį yra blogas džosas.

Brokas sutramdė savo susierzinimą. Jis galiausiai sunaikins Kuperį, Tilmaną ir jų įmonę – didžiausią Amerikos prekybinę kompaniją. Tačiau dabar jam jų reikėjo kaip sąjungininkų prieš Dirką ir Robą Struanus. Brokas mintyse keikė džosą. Tai džosas įmonę „Struanai ir kompanija“ pavertė įtakingiausiais namais Azijoje. Tokiais turtingais ir galingais, kad kiti Kinijos prekybininkai, žavėdamiesi ir pavydėdami, juos praminė Didikų namais. Didikais jie tapo todėl, kad pirmavo turtais, dydžiu, prekyba, kliperių kiekiu, bet labiausiai dėl to, kad Dirkas Struanas buvo taipanas – svarbiausiasis taipanas tarp visų Azijos taipanų. Per džosą Brokas prieš septyniolika metų neteko akies, o tais pačiais metais Struanas įkūrė savo imperiją.

Tai įvyko prie Džoušano salos. Džoušanas plytėjo į pietus nuo milžiniško Šanchajaus uosto, prie galingosios Jangdzės upės žiočių. Brokas keliavo pro musoną, gabendamas didžiulį opijaus krovinį. Dirkas Struanas atsiliko keliomis dienomis ir taip pat vežė opijų. Brokas Džoušaną pasiekė pirmas, pardavė savo krovinį ir apsisuko grįžti, puikiai sumodamas, kad Struanui reikės keliauti toliau į šiaurę ir bandyti laimę naujame uoste, tykant naujiems pavojams. Brokas skubėjo į pietus, link savo namų – Makao. Skrynios buvo pilnos aukso ir sidabro, pūtė palankus vėjas. Staiga nuo Kinijos atūžė didžiulė audra. Kinai tokias audras vadino *tai-fung* – didelis vėjas, uraganas. Pirkliai jį vadino taifūnu. Jis buvo lyg žemėje įsikūnijęs siaubas.

Taifūnas negailestingai talžė Broko laivą, galiausiai jį patį užgriuvo lūžtantys stiebai ir rėjos. Vėjo blaškomas nutrūkęs lynas pataikė į bejėgiškai tįsantį Broką. Jo vyrai jį sėkmingai ištraukė, bet metalu kaustytas nutrūkęs lynas jam buvo išmušęs kairiąją akį. Laivas pavojingai pasviro ant šono, Brokas savo įgulai padėjo nupjauti takelą, nuvirtusias rėjas ir per stebuklą laivas pats atsistojo į vertikalią padėtį. Tuomet į kraujuojančią akiduobę jis įpylė brendžio – iki šiol atmena tą skausmą.

Jis prisiminė, kaip paršlubavo į uostą, kai jau visi manė, jog jis miręs. Iš jo puikiojo tristiebio kliperio buvo likęs tik karkasas išsikišusiomis sijomis – be stiebų, be pabūklų ir be takelazo. O kol Brokas keitė laivo rėjas, takelazą, stiebus, patrankas, pildė paraką bei

šovinius, samdė vyrus, kol nusipirko naują opijaus krovinį, visas jo kelionės pelnas buvo dingęs.

Struanas su savo maža lorča sutiko tą patį taifūną. Lorča yra laivas kinišku korpusu, bet anglišku takelažu, naudotas kontrabandai pakrantėse geru oru. Tačiau Struanas audrą išgyveno kaip visuomet – elegantiškai ir be nuostolių. Jis pasitiko Broką prieplaukoje, o keistai žalios akys, regis, juokėsi iš jo.

Dirkas ir jo sumautas džosas, pagalvojo Brokas. Džoso padedamas, Dirkas galėjo vieną prasmirdusią lorčą paversti kliperių flotile ir šimtais kitų lorčų, sandėlių su kalnais tauriųjų metalų. Taip jo namai galėjo tapti prakeiktai didingais. Per džosą „Brokas ir sūnūs“ kompanija liko sumautoje antroje vietoje. Antroje. Ir, pagalvojo jis, džosas kaltas, kad visus tuos metus mūsų silpnavalis įgaliotasis atstovas, garbingasis Longstafas prakeiktai klausė Struano. Ir dabar jie abu mus pardavė.

– Velniai griebtų Honkongą ir velniai griebtų Struaną!

– Jei ne Struano planas, niekada nebūtumėte taip paprastai laimėjęs karo, – pasakė Kuperis.

Karas prasidėjo prieš dvejus metus Kantone, kai kinų imperatorius, pasiruošęs priversti europiečius klauptis prieš jį, bandė panaikinti opijaus kontrabandą, kuri buvo svarbiausia britų prekybos dalis. Vicekaralius Lingas su kariauna buvo apsupęs užsieniečių gyvenvietę Kantone ir reikalavo atiduoti jam visas opijaus dėžes Azijoje kaip išpirką už neginkluotus anglų prekeivius. Galiausiai dvidešimt tūkstančių opijaus dėžių buvo perimtos ir sunaikintos, o britai galėjo atsitraukti į Makao. Tačiau britai negalėjo lengvai atleisti trukdymo jų prekybai ir grasinimų. Prieš šešis mėnesius į Orientą atkeliavo britų ekspedicinės pajėgos ir buvo tariamai priskirtos prekybos vyriausiojo kapitono Longstafo jurisdikcijai.

Bet gudrų planą, kaip apeiti Kantoną, kuriame prasidėjo visos bėdos, ir nusiųsti ekspedicines pajėgas į šiaurėje esantį Džoušaną, sugalvojo Struanas. Struanas nusprendė, kad salą bus lengva paimiti be nuostolių, nes kinai veikiausiai yra nepasiruošę ir bejėgiai prieš bet kokią modernią Europos armiją bei laivyną. Palikus nedideles pajėgas Džoušane ir kelis laivus Jangdzės upei blokuoti, ekspedicinės pajėgos galėtų plaukti į šiaurę, prie Haihės upės žiočių, ir grasinti Pekinui, Kinijos sostinei, įsikūrusiai vos už šimto mylių,

kylant aukštyn upe. Struanas žinojo, kad tik tokia tiesioginė grėsmė privers imperatorių nedelsiant prašyti taikos. Tikrai nuostabus sumanymas. Ir jis suveikė nepriekaištingai. Ekspedicinės pajėgos į Orientą atvyko praėjusį birželį. Liepą Džoušanas jau buvo užimtas. Rugpjūtį laivai prisišvartavo prie Haihės upės kranto. Per dvi savaites imperatorius atsiuntė oficialią derybų dėl taikos delegaciją. Tai buvo pirmas kartas kinų istorijoje, kai imperatorius oficialiai pripažino Europos šalį. Karas baigėsi beveik nepadarydamas nuostolių nė vienai pusei.

– Longstafas buvo tikrai išmintingas, kad laikėsi šio plano, – tarė Kuperis.

– Bet koks Kinijos prekybininkas galėtų parklupdyti kinus, – šiurkščiu balsu atsakė Brokas. Jis mažumėlę kilstelėjo cilindrą nuo kaktos ir pasitaisė akies raištį. – Bet kodėl Longstafas ir Struanas sutiko derėtis Kantone, ką? Juk ir kvailiui aišku, kad „derėtis“ su kinais reiškia tiesiog bandyti išpešti daugiau laiko. Mes turėjome pasilikti prie Haihės iki kol būtų pasirašyta taikos sutartis. Bet ne, pasiuntėme laivyną atgal ir pastarus šešis mėnesius vis laukiame, kol nuskurėliai pagaliau pasirašys popierius.

Brokas nuspjovė:

– Kvaila, beprotiškai kvaila. Ir visas tas iššvaistytas laikas, ir piniškai dėl šito susmirdusio akmens. Mums reikėjo pasilikti Džoušaną. Štai sala, kurią verta valdyti.

Džoušanas yra dvidešimties mylių ilgio ir dešimties mylių pločio teritorija, jos žemė derlinga ir turtinga – čia yra geras uostas ir didelis miestas, vadinamas Dinghajumi.

– Ten žmogus bent gali normaliai įkvėpti oro. Iš ten, vos paliepus, trys mūsų fregatos galėtų užblokuoti Jangdzę. O kieno rankose upė, to rankose ir Kinijos širdis. Ten turėtume įsikurti, dėl Dievo.

– Vis dar turite Džoušaną, pone Brokai.

– Aha. Bet jis nėra įrašytas į sumautą sutartį, todėl jis kaip ir ne mūsų.

– Galbūt vertėtų užsiminti apie tai Longstafui, – tarė Kuperis. – Jis įsiklauso į patarimus.

– Į manusius jis neišsiklauso. Kaip jūs gerai ir žinote. Bet aš jums štai ką pasakysiu: kai parlamentas sužinos apie sutartį, kažkas turės skaudžiai sumokėti, pamatysit.

Kuperis prisidėgė cigarą:

– Esu linkęs sutikti. Tai tikrai įstabus popieriaus lapas, pone Brokai. Įstabus šiais laikais. Laikais, kai kiekviena Europos valstybė trokšta galios ir žemių.

– Norite pasakyti, kad Jungtinės Valstijos to nenori? – Broko veidas įsitempė. – Kaip jūsų indėnai? Luizianos pirkimas? Ispanų Florida? Jau kuris laikas žvalgotės į Meksiką ir Rusijos Aliaską. Naujausiuose laiškuose man pranešė, kad bandote užgrobti Kanadą. Ar ne taip?

– Kanada amerikiečių, ne anglų. Dėl Kanados mes nekariausime – ji pati laisva valia prisijungs prie mūsų, – pasakė Kuperis, slėpdamas nerimą. Jis trūktelėjo tankius, su žandenomis besijungiančius ūsus ir stipriau užsitempė ant pečių surdūtą, norėdamas apsisaugoti nuo stiprėjančio vėjo. Jis žinojo, kad dabar karas su Britų imperija būtų pražūtingas ir sužlugdytų „Kuperio–Tilmano“ kompaniją. Prakeikti karai. Vis dėlto jis žinojo, kad, nepasiekus susitarimo, Valstijos turės stoti į karą su Britų imperija dėl Meksikos ir Kanados. Taip pat kaip Britanija turėjo kariauti su Kinija.

– Karo nebus, – pasakė Tilmanas, diplomatiškai bandydamas nuraminti Kuperį. Jis atsiduso ir pasvajavo apie grįžimą į Alabamą. Pagalvojo, kad ten vyras gali būti džentelmenu. Ten nereikia kasdien tvarkytis su prakeiktais britais ar su bedieviais, nepraustaburniais padugnėmis, kaip Brokas, ar su velnio įsikūnijimais, kaip Struanas, – ten nereikėtų turėti reikalų ir su impulsyviu jaunuoliu, jo viršesniu partneriu Džefersonu Kuperiu, kuriam atrodo, kad Bostonas yra pasaulio centras. – Ir šis karas jau pasibaigė, nesvarbu, gerai tai ar blogai.

– Įsidėmėkite mano žodžius, pone Tilmanai, – pasakė Brokas. – Ši prakeikta sutartis mums nieko gero nežada ir nieko gero nežada jiems. Mums reikia išsilaikyti Džoušane ir atverti uostus žemyninėje Kinijoje. Po kelių savačių vėl kariausime. Birželį, kai vėjas ir orai bus palankūs, laivynas vėl turės plaukti į Šiaurę, į Haihę. O jeigu mes vėl kariausime, kaip galėsime gauti šių metų arbatas ir šilką, ką? Praėjusiais metais dėl karo prekyba beveik nevyko, o užpernai ji apskritai nevyko, nes visą mūsų opijų pavogė ir sunaikino. Vien iš manęs pavogė aštuonis tūkstančius dėžių. Tai man kainavo du milijonus sidabro taelių. Grynais.

– Tai nėra prarasti pinigai, – atsiliepė Tilmanas, – Longstafas mums įsakė pinigų atiduoti. Kaip išpirką už mūsų gyvybes. Jis mums perdavė britų vyriausybės raštišką pažadą. Ir sutartyje yra įrašytas turto padalijimas. Šeši milijonai taelių už nuostolius.

Brokas šiurkščiai nusijuokė:

– Jūs manote, kad parlamentas gerbia raštiškus Longstafo pažadus? Juk bet kokia vyriausybė būtų atstatydinta, jei sugalvotų paprašyti aukštuomenės sumokėti už opijų. O dėl tų šešių milijonų – tai tik sumokės už karo išlaidas. Parlamentą aš pažįstu geriau nei jūs. Mano patarimas – atsisveikinkite su savo puse milijono taelių. Jeigu šiemet mes vėl kariausime, vėl nevyks prekyba. O jeigu neprekiausime, visi bankrutuosime. Jūs, aš ir visi Kinijos prekybininkai. Ir netgi prakeiktieji Didikų namai.

Jis vikriai išsitraukė laikrodį. Ceremonija turėjo prasidėti prieš valandą. Jis pagalvojo, kad laikas senka. Taip, bet dėl Dievo, „Brokas ir sūnūs“ nejaučia, kad jis senka. Dirkas septyniolika metų džiaugėsi palankiu džosu, bet atėjo metas pokyčiams.

Brokas nudžiugo pagalvojęs apie savo antrąjį sūnų Morganą, kuris išmintingai ir negailestingai prižiūrėjo jų turtą Anglijoje. Jis svarstė, ar Morganui pavyko pakenkti Struano įtakai parlamente ir tarp bankininkų. Mes tave sunaikinsime, Dirgai, pagalvojo Brokas, o kartu su tavimi sunaikinsime ir Honkongą.

– Kokių velnių taip vėluojama? – keiktelėjo jis, skubėdamas prie laivyno pareigūno, kuris žingsniavo pirmyn ir atgal palei jūrų pės-tininkų gretas.

– Kas tau, Džefai? Pats žinai, kad dėl Honkongo jis teisus, – tarė Tilmanas. – Turėtum suprasti, kad geriau jo neerzinti.

Kuperis dirbtinai nusišypsojo:

– Brokas jaučiasi velniškai užtikrintas. Negalėjau susivaldyti.

– Jeigu Brokas yra teisus dėl pusės milijono taelių, tuomet mums galas.

– Taip. Tačiau Struanas praras dešimt kartų tiek, jeigu nebus užmokesčio. Nesijaudink, jam bus sumokėta. Todėl mes irgi gausime savo dalį.

Kuperis nužvelgė Broką:

– Kaip manai, ar jis žino apie mūsų susitarimą su Struanu?

Tilmanas gūžtelėjo pečiais:

– Nežinau. Bet dėl sutarties Brokas teisus. Tai kvailas reikalas. Ir jis mums nemažai kainuos.

„Kuperio ir Tilmano“ kompanija pastaruosius tris mėnesius dirbo kaip slaptieji Didikų namų agentai. Britų karo laivai blokavo Kantoną ir Perlų upę, o britų prekybininkams buvo uždrausta užsiimti prekyba. Longstafas Struano paliepimu įvedė embargą kaip papildomą priemonę taikos sutarčiai paspartinti ir tai darydamas žinojo, kad sandėliai Kantone buvo pilni arbatos ir šilko. Tačiau Amerikai nepaskelbus karo prieš Kiniją, Amerikos laivai galėjo plaukioti nevaržomai ir rodyti nosis karo armadai. Todėl „Kuperio ir Tilmano“ kompanija nusipirko keturis milijonus svarų arbatos iš Čen-tse Dzin Ano, pravarde Dzin-kua, – turtingiausio kinų prekybininko. Pirkinį jie išsiuntė į Manilą, neva ispanų prekybininkams. Vietinis ispanų pareigūnas už nemažą kyšį išdavė reikalingus importo ir eksporto dokumentus ir arbata be muito buvo pakrauta į Struano kliperius bei skubiai išgabenta į Angliją. Dzin-kua buvo atlyginta pilnu laivu opijaus, kurį kažkur pakrantėje jam slapta pristatė Struanas.

Kuperis pagalvojo, kad tai tobulas planas. Kiekvienas iš jų tapo turtingesnis ir gavo savo norimas prekes. Bet mes būtume susikrovę turtus, jeigu mūsų laivai būtų galėję gabenti arbatą tiesiai į Angliją. Ir jis prakeikė britų navigacijos aktus, dėl kurių buvo uždrausta ne britų laivams plukdyti prekes į Anglijos uostus. Po velnių juos, jie valdo pasaulį.

– Džefai!

Kuperis nusekė akimis savo partnerio žvilgsnį. Jis ne iš karto suprato, ką Tilmanas norėjo jam parodyti sausakimšame uoste. Bet greitai pastebėjo nuo flagmano atsitraukiantį barkasą, o jame – aukštąjį, raudonplaukį škotą, kuris turėjo įtakos parlamentui ir buvo atsakingas už tai, kad galingiausia pasaulio valstybė pradėjo karą.

– Ar per daug būtų viltis, kad Struanas nuskęs? – pasiteiravo Tilmanas.

Kuperis nusijuokė:

– Tu dėl jo klysti, Vilfai. Be to, jūrai neužtektų tam įžūlumo.

– O gal ir užteks, Džefai. Jau atėjo metas. Dėl visko, kas šventa.

Dirkas Struanas stovėjo barkaso priekyje ir suposi ant bangų. Ir nors jau vėlavo į ceremoniją, savo irklininkų neskubino. Jis žinojo, kad

niekas neprasidės iki jam atvykstant. Barkasas dabar buvo už trijų šimtų jardų nuo kranto, ir bocmano stabilus vairavimas puikiai derėjo su gaiviu šiaurės rytų musonu. Toli ir aukštai plakė stipresnis vėjas ir nuginė besikaupiančius kamuolinius debesis nuo salos krantų vandenyno link.

Uostas knibždėte knibždėjo laivų – įvairių dydžių prekybinių flotilių, iš kurių beveik visos priklausė britams, išskyrus kelis amerikiečių ir portugalų laivus. Prieš karą prekybininkai būtų švartavęsi Makao – mažoje portugalų gyvenvietėje, iškilusioje pačiame žemyno pakraštyje, maždaug keturiasdešimt mylių nuo milžiniškų Perlų upės žiočių. Kiti buvo prie Vampoa salos, trylika mylių nuo Kantonų. Pagal kinų įstatymus, tai buvo arčiausia, turint galvoje, kiek bet kuriam europiečių laivui buvo leista prisiartinti prie Kantonų. Pagal imperatoriškąjį dekretą visa prekyba su Europa galėjo vykti tik šiame mieste. Legenda bylojo, kad čia gyveno daugiau nei milijonas kinų. Bet joks europietis tiksliai to nežinojo, nes nė vienas dar nebuvo įkėlęs kojos į jo gatves. Kinai nuo seno laikėsi griežtų įstatymų neįsileisti į savo šalį europiečių. Šių įstatymų nelankstumas, laisvės stoka europiečiams keliauti ir užsiimti prekyba taip, kaip jie norėtų, ir įžiebė karą.

Barkasui praplaukiant pro vieną iš prekybinių laivų, keli vaikai pamojavo Struanui, o jis mostelėjo jiems. Gerai, kad vaikai turės namus savo žemėje, pagalvojo jis. Prasidėjus karui, visi Britanijos piliečiai saugumo sumetimais buvo evakuoti į laivus. Apytikriai šimtas penkiasdešimt vyrų, šešiasdešimt moterų ir aštuoniasdešimt vaikų. Kai kurios šeimos laivuose gyveno beveik metus.

Aplink prekybinę flotilę stovėjo britų ekspedicinių pajėgų karo armada: linijiniai laivai, septyniasdešimt keturių, keturiasdešimt keturių ir dvidešimt dviejų pabūklų laivai, fregatos – maža dalis galingiausio laivyno pasaulio istorijoje. Ir keli tuzinai karinio transporto laivų, gabenančių keturis tūkstančius britų ir indų kareivių – dalį galingiausios pasaulyje armijos. Tarp šių laivių matėsi ir puikieji kliperiai pasvirusiais stiebai – greičiausi iš iki šiol pastatytų laivų.

Stebėdamas salą ir kalną, kuris aukštylės kilo beveik aštuonis šimtų pėdų virš jūros, Struanas pajuto džiugų jaudulį. Jis dar nebuvo įžengęs į salą, nors apie ją žinojo daugiau nei kas kitas. Jis buvo prišiekęs neišlipti joje, kol sala nepriklausys britams. Toks valingumas

kėlė pasitenkinimą. Tačiau ir netrukde siųsti ten savo kapitonus ir jaunesnįjį brolių Robą, kad jie apžiūrėtų ją. Struanas jau pažinojo salą supančius rifus ir akmenis, salos slėnius ir kalvas, žinojo, kur statys savo sandėlius ir didžiuosius rūmus, žinojo ir kur ties kelią.

Jis atsigrėžė į savo dvidešimt dviejų pabūklų kliperių „Kinų debesies“. Visi „Struano ir kompanijos“ kliperiai turėjo pavardes. Pavadinimas „Debesis“¹ – jo prieš metus mirusios motinos garbei, kurios pavardė buvo McCloud. Jūrininkai dažė ir valė blizgantį laivą. Buvo atliekama pabūklų ir takelažo patikra. Laivagalyje didingai plevėsavo Jungtinės Karalystės vėliava, o kompanijos vėliava – ant bizanstiebio. Didikų namų vėliavoje buvo pavaizduotas raudonas škotiškas liūtas ir žalias imperatoriškas Kinijos drakonas. Ji vilnijo ant dvidešimties ginkluotų kliperių, pasklidusių po pasaulio vandenynus, ir ant šimto greitaeigių lorchų, kurios pakrantėse gabeno opijaus kontrabandą. Vėliava plevėsavo ir ant trijų milžiniškų opijų tiekiančių krovinių laivų, kuriems buvo panaudoti prekybinių laivų korpusai. Šie laivai dabar buvo prisišvartavę Honkongo uoste. Vėliava plazdėjo ir ant „Besilsinčio debesies“ – didžiulio, pusiau stacionaraus Struano laivo, kuriame buvo įrengtos aukso ir sidabro saugyklos, biurai, prabangūs apartamentai ir valgomieji.

Vėliava išties nuostabi, išdidžiai pagalvojo Struanas. Pirmasis laivas, plaukęs su šia vėliava, buvo opijaus pakrauta piratų lorchą, kurią jis užgrobė. Piratai ir korsarai buvo užtvindę pakrantę, o kinų ir portugalų valdžia už piratus siūlė premijas sidabru. Kai vėjai būdavo nepalankūs opijaus kontrabandai arba kai Struanas jo išvis neturėdavo, jis leisdavosi į medžioklę Kinijos jūrose. Aukso ir sidabro grynuolius, kuriuos užsidirbdavo už piratus, jis investavo į opijų. Prakeiktas opijus, pagalvojo, nors žinojo, kad jo gyvenimas neatsiejamas nuo opijaus, kad be jo neišsilaikytų nei jo Didikų namai, nei Britų imperija.

To priežasčių buvo galima ieškoti pradedant 1699 metais, kai pirmą kartą britų laivai taikiai pardavė savo krovinį Kinijoje ir parplukdė iš ten šilko, taip pat – pirmą kartą – niekam neprilygstančios žolelės, vadinamos arbata, kurią vienintelė pasaulyje augino Kinija, augino daug ir nebrangiai. Mainais Kinijos imperatorius sutiko imti tik gryną sidabrą. Ir ši politika liko nepakitusi.

¹ Debesis (angl. *Cloud*) – pagerbiant jo mirusios motinos McCloud atminimą.

Maždaug per pusšimtį metų arbata tapo populiariausiu gėrimu Vakarų pasaulyje, ypač Britanijoje – didžiausioje pasaulyje prekybinėje šalyje. O per septyniasdešimt metų arbata tapo pagrindiniu Britanijos vyriausybės vidaus mokesčių šaltiniu. Bet iki aštuoniolikto amžiaus pabaigos gausiai į Kiniją plukdomas sidabras kritiškai išsekino Britanijos iždą, ir nelygiaverčiai arbatos bei brangiojo metalo mainai tapo nacionaline katastrofa.

Per kitą šimtmetį britų Rytų Indijos kompanija, milžiniška, pusiau privati, pusiau vieša įmonė, kuriai parlamento sprendimu priklausė absoliutus prekybos su Indija ir Azija monopolis, iš nevilties vietoje sidabro siūlė ką tik galėjo: medvilnės gaminius, stakles, netgi ginklus ir laivus. Tačiau imperatoriai griežtai atsakydavo. Jie buvo įsitikinę, kad Kinija yra savarankiška, engė barbarus, kuriais vadino visus ne kinus, o į visas pasaulio valstybes žiūrėjo kaip į vasalines Kinijos valstybes.

Tada, prieš trisdešimt metų, britų prekybinis laivas „Klajojanti žvaigždė“ pakilo aukštyn Perlų upe ir prisišvartavo netoli Vampoa salos krantų. Šio laivo triumuose slėpėsi slaptas kroviny – opijus, kuris pigiai ir gausiai gaminamas Britanijos Bengalijoje. Opijus Kinijoje buvo vartojamas kelis šimtmečius, tiesa, prieinamas tik itin turtingiems asmenims arba Junanio provincijos gyventojams, kur augo daug aguonų. Todėl tai buvo kontrabandinis kroviny. Rytų Indijos kompanija laivo „Klajojanti žvaigždė“ kapitoniui slapta išdavė leidimą prekiauti opijumi. Tačiau tik mainais į sidabrą. Kinijos prekybininkų sąjunga, kuriai pagal imperatoriškąjį dekretą priklausė prekybos su Vakarais monopolis, išigijo krovinį ir pardavė, gaudama didelį pelną. Pagal džentelmenišką susitarimą „Klajojančios žvaigždės“ kapitonas pats perdavė sidabrą Rytų Indijos kompanijos pareigūnams Kantone, atsiėmė savo pelną banke Londone ir išskubėjo atgal į Kalkutą pirkti naujos opijaus siuntos.

Struanas gerai prisiminė „Klajojančią žvaigždę“. Čia jis dirbo junga. Būtent šiame laive jis tapo vyru ir išvydo Aziją. Ir šiame laive jis prisiekė sunaikinti Tailerių Broką, kuris tuo metu darbavosi trečiuoju „Klajojančios žvaigždės“ kapitono padėjėju. Struanui tada buvo dvylika, Brokui – aštuoniolika, ir jis atrodė ne pagal metus stiprus. Brokas Struano nekontroliuojamas nuo pirmo žvilgsnio ir su malonumu jį engė: skirdavo jam mažesnius maisto davinius, be eilės statydavo į

„Taipanu vadintis gali tik vienas“

Viso pasaulio pirkkliai traukia į paslaptingą tolimąją Kiniją, vildamiesi pasakiškai praturtėti. Tačiau šis kraštas ilgai nenori atverti sienų, o kinai svetimšalius vadina barbarais.

Visus, išskyrus Dirką Struaną. Jaunystėje išgyvenęs nepriteklių, Dirkas įkūrė įmonę „Struanas ir kompanija“, dar vadinamą Didikų namais, kurią pavertė didžiausia prekybos grupe Tolimuosiuose Rytuose. Kažkada Dirkas Struanas niekuo nesiskyrė nuo kitų europiečių, tačiau jausmai dailiajai Mei Mei, pažintis su jos tauta viską pakeitė – drąsusis škotas perėmė kinų išmintį, toliaregiškumą ir gerąsias savybes. Dabar jis – taipanas, pagrindinis visų Kinijos taipanų lyderis, jo akyse kuriasi nuostabūs Honkongas.

Taileris Brokas – nuožmiausias jo priešas dar nuo ankstyvųjų opijaus kontrabandos laikų, jam taip pat priklauso milžiniškas prekybos laivynas, dydžiu nusileidžiantis tik Struano armadai. Turtus neša ne tik šilkas ir prieskoniai – vis dar klesti ir opijaus prekyba. Struanas ir Brokas leidosi į Aziją, idant kontroliuotą Anglijos prekybą su Kinija, bet nė vienas jų nepajėgia kontroliuoti savo troškimų ir neapykantos vienas kitam.

Struanas privalo kovoti už savo įmonę, kitaip viską, ką jis sukūrė, sunaikins jo didžiausias priešas. Romane, kurį „New York Times“ pavadino „didžia pramoga... Kupina veiksmo... Pilna kraujo, nuodėmių, išdavysčių, sąmokslų, sekso ir žudynių“, susipina ambicijos, politiniai žaidimai, meilė ir aistra. Ištaigingoje ir subtiliai parašytoje istorijoje susiduria Rytai ir Vakarai. Tikras istorinės literatūros triumfas, turtingas detalių ir maloniai skaitomas. Užvertus paskutinį puslapį, „Taipanas“ su jumis liks dar ilgai.

Jamesas Clavellas – vienas žymiausių XX a. romanistų, gimė Britanijos Karališkojo laivyno karininko šeimoje. Antrojo pasaulinio karo metu buvo paimtas japonų į nelaisvę Singapūre. Kelerius metus praleido garsiajame Čangi kalėjime. Savo patirtį aprašė romanuose. Domėjimasis Azijos kraštais, jos žmonėmis, religija, dorovės principais bei papročiais atsispindėjo autoriaus kūriniuose.

